

AVRUPA BİRLİĞİ “DEĞERLERİ” VE İNANDIRICILIK SORUNU

Selim Vatandaş

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Vatandaş, Selim, “Avrupa Birliği ‘Değerleri’ ve İnandırıcılık Sorunu”, Analiz 26, İNSAMER, Ağustos 2018.

Analiz 26

Devletlerin belirli sınırlar içinde, belirli kurallar çerçevesinde birbirleri ile oluşturdukları dikey ve yatay yönlü ilişkiler uluslararası sistemi meydana getirmektedir. Temel birimi ulus devletler olan uluslararası sistemde, aktörler kendilerine yakın olduğunu düşündükleri daha güçlü diğer aktörleri takip ederek gruplaşma eğilimindedirler. Nitekim uluslararası örgütler, ittifaklar ve devletler arası gayriresmî hiyerarşi, aktörler arasında birbirini takip etme eğiliminin bir sonucudur. Devletler arasındaki bu yaklaşma özellikle dış politikada aktörlerin davranış kalıplarının da birbirine benzeşmesini sağlamakta, sistem içinde aynı gruba dahil olanlar benzer ilkeler çerçevesinde benzer endişelerle hareket ederek iş birliğine gitmektedir.

Uluslararası hiyerarşi içinde öncü devletleri takip eden devletlerin birbirleri ile kurduğu ast-üst ilişkisi korunmaya çalışılmakta, öncü devletler

uluslararası sistemin kurallarını belirleyerek uluslararası normlara yön vermeyi hedeflemektedir. Avrupa Birliği (AB) de söz konusu hiyerarşilerde sistemin işleyişini belirleyen kuralları oluşturmayı hedefleyen kendine özgü bir yapıya sahip küresel bir aktördür. Birlik, uluslararası sistemde hâkim kılmayı hedeflediğini ifade ettiği normları kendi içinde antlaşma maddeleri ve AB hukuku ile sağlamaya çalışmaktadır. Birlik ayrıca AB değerlerini Avrupa dışında da desteklemeyi ilke edindiğini ifade etmektedir.

Bu çerçevede Birlik, AB kriterlerinin yakın çevresinde bulunan aday ve potansiyel aday ülkeleri koşullandırarak kendi yakın çevresindeki ülkelerin AB ilkelerine ve entegrasyona dahil olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Birlik, uzak çevre için ise Avrupa Komşuluk Politikasını yürüterek yakın komşusu olan ve Birliğe aday olma statüsünde

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

olmayan 16 devlet¹ ile ilişkilerini güçlendirerek AB normlarıyla bölgesinde karşılıklı refah, istikrar ve güvenliğin sağlanmasını hedeflemektedir.²

AB normları nelerdir?

AB, *Avrupa Güvenlik Stratejisi* belgesinde, güçlü bir uluslararası toplumun onu meydana getiren hükümetlerin niteliğine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Birliğe göre, Birlik güvenliğinin sağlanması için en önemli şart; dünyanın iyi yönetilen demokratik devletlerden meydana gelmesini mümkün kılabilmesidir.³ Birlik bu nedenle uluslararası sistemin istikrarlı işleyişinin; barışın merkeze alındığı, özgürlüklere riayet edilen, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkeleri ile vücut bulmuş bir irade ile sağlanabileceğini savunmaktadır. Birliğe göre devletler de bu ilkelerle siyasal işleyişlerinde toplumsal dayanışma düşüncesini pekiştirebilmeli, her türlü ayrımcılığa karşı durabilmeli, iyi yönetimle sürdürülebilir kalkınmayı yakalayabilmelidir.⁴ AB değerleri ile biçimlendirilmiş bu ilkeler, uluslararası güvenlik ve sürdürülebilir barışın tesis edilmesini sağlayacak asli ve tali normlardır.

Birliğe göre sistemin istikrarı AB normlarının ihraç edilmesi ve Birlik içinde pekiştirilmesi ile

sağlanabilecektir. Nitekim literatürdeki “Avrupa Normatif Gücü” iddiasına göre AB’nin mahiyeti, öncelikli olarak sahip olduğunu iddia ettiği ve savunuculuğunu yaptığı demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve serbest piyasa ekonomisinin işleyişi gibi normlar üzerinden okunmalıdır. Normatif güç literatürüne göre AB’nin küresel konumu askerî gücün merkeze alındığı konvansiyonel güç prensipleri üzerinden değil, uluslararası sistemde “sorumluluğunu ve savunuculuğu üstlendiği” ve olması gerekene (*normatife*) yönelen insan merkezli ilkeleriyle anlaşılmalı çalışılmalıdır.⁵

AB Değerlerinin Sınavları

AB’nin uluslararası hiyerarşide küresel bir aktör olduğu ve sistemin kurallarını belirleyen referans değerlerin savunuculuğunu üstlendiği iddiası, Birlik ile ilgili çeşitli soruları da beraberinde getirmektedir. Örneğin sınırları içinde siyasi ve askerî bir entegrasyonu tesis etmeyi hedefleyen Birlik, toplumsal meşruiyetini ne derece sağlayabilmiştir? AB sınırları içinde göçmenlerin yaşam hakkını tehdit edecek boyuta ulaşan ırkçılıkla mücadelede ne gibi önlemler alınmaktadır? Birlik algılarını olumsuz etkileyen Avrupalıfobi, zenofobi, İslamofobi, Türkofobi gibi

toplumsal anksiyetelere karşı Birlik nezdinde nasıl bir söylem üretilmektedir? Akdeniz sularında binlerce göçmenin hayatını kaybetmesine neden olan Birlik coğrafyasına göç akışı nasıl yönetilmektedir?

AB'nin normatif⁶ ve norm oluşturu⁷ bir aktör olduğu ve Birliğin küresel rolünün bu yaklaşım ile doğru okunabileceği iddia edilmektedir. Oysa AB, sınırları ötesindeki gelişmeler karşısında ortak bir uzlaşıyla tesis edilmiş bütüncül bir dış politika yaklaşımı sergilemekte zorlanmaktadır. AB'nin küresel olarak insanlığı ileriye taşıyacak değerlerin temsilciliğini üstlendiği ifade edilirken Birlik, insani değerlerin ihlali konusunda ABD'nin küresel hegemonyasına alternatif oluşturabilecek etkin bir varoluş sergileyebilecek midir? Birliğin ihraç etmeyi hedeflediği "idealler", uzak coğrafyaların sosyokültürel dokusuyla uyusabilecek midir? Demokrasi, herkes için aynı demokrasi midir? Uluslar için öncelikli olarak güvenliğin tesis edilmesi gerekirken AB normları askerî tehditlerin bertaraf edildiği, dünya halkları tarafından kabul görebilecek ve küresel ihtiyaçlara cevap verebilecek sürdürülebilir bir güven kuşağını hâkim kılabilir midir?

AB'nin Kendi Sınırları İçindeki Krizleri

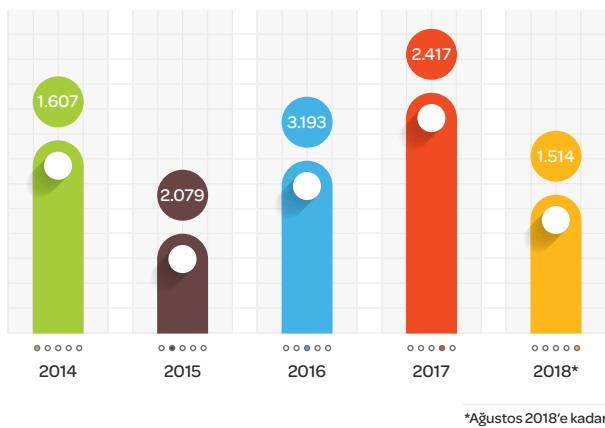
Modern dünyada dış politikanın iç politikadan, iç politikanın da dış politikadan bağımsız düşünülmemeyeceği ifade edilmekte; sınır ötesinde etkin dış politika manevralarının gerçekleştirilebilmesi için, sınır içinde sosyal

refahın sağlandığı istikrarlı bir siyasi, ekonomik ve askerî sistemin tesis edilebilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu nedenle uluslararası işleyişin kurallarını kendi normları ile belirlemeyi hedefleyen AB'nin öncelikle iç krizlerini çözümülemesi gerekmektedir.

Uluslararası sistemin refahı için devletlerin demokratik ilkelerle işleyişini şart koşan ve kriterler belirleyen AB'nin küresel bir norm aktörü olabilmesi için öncelikle çevre aktörleri inandırıcı bir irade ortaya koyabilmesi gerekmektedir. AB'ye içeriden yöneltilen eleştirilerin büyük çoğunluğu "demokrasi açığı" üzerine odaklanmaktadır. AB'de demokrasi açığı, Avrupa kurumlarının yetkileriyle Avrupa vatandaşlarının bu kurumların kararlarını ve işleyişini etkileyebilme yeteneği arasındaki fark olarak ifade edilmektedir. Halktan alınan meşruiyetle seçilen Avrupa Parlamentosu milletvekillerinin sahip oldukları cüzi yetkilerle Birliğe hâkimiyetleri arasında büyük bir boşluk oluşmaktadır. Yakın ve uzak çevre ülkelerini demokrasi ölçütüyle "karnelendiren" Birlik, AB Konseyi'nde bir araya gelen üye ülke liderleri ile önemli politika kararlarını büyük ölçüde seçmenlerine danışmadan almaktadır. AB'yi inşa eden antlaşmalar kamuoyundan uzak ve yukarıdan aşağıya bir eylemle yürürlüğe girmektedir. AB sistemi içinde tek demokratik kurum olan Avrupa Parlamentosu vergi toplayamamakta, yeni kanun koyamamakta ve Avrupa Komisyonu'nu kararlarından dolayı sorumlu tutamamaktadır. Bu demokratik açık, Birliğin yönetim sisteminin işlemesi için gerekli olan liderle vatandaşlar arasındaki bağı zayıflatmaktadır.⁸

Avrupa normlarından bir diğeri de "ayrımcılığa karşı olma ilkesi"dir. Birlik, kültürler arası ilişkilerin pekişmesini desteklemekte; tüm farklılıkların bir arada yaşayabileceği refah içinde kurumsallaşmış bir yapıyı tesis etmeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte Avrupa Parlamentosu'nun Mart 2018'de ortaya koyduğu rapor çarpıcı bir şekilde AB nüfusunun üçte ikisinin ayrımcılık riski altında olduğunu ortaya koymaktadır. Parlamento raporuna göre her üç kadından biri fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Rapora göre Birlik vatandaşları cinsel kimliği, etnik kökeni,

Akdeniz'de Hayatını Kaybeden Göçmen Sayısı

dinî inancı, cinsel eğilimi, yaşı ve bedensel engelleri nedeniyle çoklu ayrımcılığa maruz kalmaktadır.⁹ Ayrıca AB'nin karşılaştığı göç dalgaları, üye ülkelerde yabancı düşmanlığını tetiklemekte ve aşırı sağ popülizminin Avrupa çapında yükselişine neden olmaktadır. Öyle ki sadece Almanya'da 2016 yılında göçmenlere ve sığınmacılara yönelik kaldıkları pansiyonlarda 3.533 saldırı gerçekleşmiş, 988 göçmen evine saldırılmış ve her güne yaklaşık 10 saldırı kayda geçmiştir.¹⁰

Eurobarometer raporuna göre Birlik içinde ayrımcılık çeşitleri arasında %64 oranla en çok “etnik kökenli ayrımcılık” ile karşılaşmaktadır. Araştırmada etnik ayrımcılığın kaynağında, Birlik vatandaşlarının göçmenlerin kendi işlerini ve sosyal yardımlarını ellerinden alacakları düşüncesinin var olduğu ifade edilmektedir.¹¹ Oysa bir insan hakkı olan göç, uzun vadede ulusal ekonomilerde ekonomik ölçeğin büyümesine katkı sağlamaktadır. Göçmenlerin yerlileri işsiz bıraktığı yönündeki iddialar “sabit bir istihdam olduğu” argümanı üzerine kuruludur.¹² Fakat sabit bir pasta ya da iş sayısı bulunmamakta, göçmenler yerlilerin elindeki işleri çalmadıkları gibi aslında pastayı da büyütmektedirler. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların toptan ticaret, gayrimenkul ve inşaat sektörlerinde yedi yılda 7.243 şirket kurması, göçmenlerin iktisadi ölçeğin büyümesine sağladığı katkıya kayda değer bir örnektir.

Avrupa aynı zamanda uluslararası göç akışında hedef coğrafyalardan biridir. 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan isyanlar domino etkisiyle Kuzey Afrika ve Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafyada devletlerin istikrarını derinden etkilemiştir. Bu coğrafya, isyanlar akabinde meydana gelen iç savaşlar nedeniyle oluşan göç dalgaları sonucunda 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük mülteci krizine tanıklık etmiştir. Sadece Suriye'de 7 milyon kişi zorunlu göç nedeni ile yaşadığı yeri terk etmek mecburiyetinde kalmıştır.¹³ Arap isyanları sonrasında oluşan göç dalgalarında son derece başarısız bir kriz yönetimi sergileyen AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu öncülüğündeki Birlik, Avrupa'ya yönelen 2015 göç dalgasında “kale

Avrupa” sınırlarına yığılan yaklaşık 1 milyon sığınmacının Avrupa sınırlarına kabulünü görüşmüştür. Avrupa Komisyonu, Birliğin göç politikalarında artık insan merkezli uygulamaları hayata geçireceğini vurgulamasına rağmen; 2015 göç krizinde 500 milyonu aşan AB nüfusu, sadece 32.000 sığınmacının AB ülkeleri arasında paylaşılacağı hususunda uzlaşabilmiştir. Bunun ötesinde 2014'ten günümüze 10.771 göçmen Akdeniz'den Avrupa kıtasına ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiş,¹⁴ İtalya'nın AB'ye defaatle gerçekleştirdiği çağrılarına rağmen Birlik, Akdeniz'de yaşanan drama çözüm üretememiştir.

AB, sınırları içinde yasal boyutları ile demokrasi, özgürlükler, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının merkeze alındığı bir düzen inşa etmeyi hedeflemekte fakat Avrupa'daki sosyal gerçekler “küresel insani değerleri” taşıyabilecek ve ötesinde ihraç edebilecek bir Avrupa'yı henüz mevcut kılamamaktadır. İnsan merkezli normları yasallaştırmak, bu normların benimsenip ihraç edebilir bir hiyerarşiye sahip olunacağı manasına gelmemektedir. Yasalar Birlik üyelerince hazmedilmediği; Birlik iktisadi, siyasi ve askerî meselelerine çözümler üretilmediği sürece Birliğin sınır ötesi coğrafyaları “karneleştirme” yükümlülüğünün inandırıcılığı da olabildiğince sık kalacaktır.

Uluslararası Hiyerarşide AB'nin Sınavları

AB'nin uluslararası bir aktör olarak en önemli sınavlarından biri uluslararası sistemdeki ABD hegemonyasıdır. ABD ve AB'nin “gücün kriterleri” konusundaki yaklaşımları birbirinden farklıdır. AB, dünyayı Kant'ın “Ebedi Barış” yaklaşımıyla okumaya çalışırken ABD ise uluslararası hukuku güvensiz bulan katı bir gerçekçilik üzerinden hareket etmektedir. AB, güç politikasının artık etkisini kaybettiğini, insani değerlerle temellendirilmiş bir entegrasyonun sürdürülebilir barış için mümkün bir metot olduğunu savunurken; ABD ise tek taraflı siyasi ve askerî manevralarla uluslararası ilişkileri yönetmeye çalışmaktadır.¹⁵ Öyle ki küresel güvenliğin kontrolünü elinde tutmaya çalışan ABD'nin askerî harcamaları 610 milyar dolarla dünya askerî harcamalarının

%35'ine tekabül etmektedir. Türkiye'nin 18 milyar dolar olan askerî harcamalarının otuz üç katı olan bu rakam; tüm Avrupa (342 milyar dolar), Çin (228 milyar dolar) ve Rusya'nın (66 milyar dolar) toplam askerî harcamaları kadardır.¹⁶ Nitekim AB, NATO'nun güvenlik şemsiyesine bağımlı kalmaya devam etmektedir.

Dünya nüfusunun %10'luk kesimini oluşturan ABD ve AB, iş birliği ve rekabeti bir arada sürdüren aktörler olarak küresel ekonominin %60'ını temsil etmektedir. 500 milyonluk nüfusla 17 trilyon dolarlık bir ekonomi üreten AB hasılasına karşın, 325 milyon nüfuslu ABD'nin ekonomik hasılası 19 trilyon dolardır. Bunun yanında ABD'nin bütüncül yapısı, sınırları içinde henüz entegre olamayan ve sınırları ötesinde de tek sesli bir dış politika kararı almakta zorlanan AB'ye göre uluslararası sistemin krizlerine cevap verme kabiliyetinde daha yetkindir.

AB'nin dış politikasındaki kırılganlık, karşımıza küresel krizlerde ağır, kararsız, belirsiz ve söylemin ötesinde etkin bir yaptırım gücü ortaya koyamayan bir Birlik çıkarmaktadır. AB'nin "değerler ihracı" ideali 2011 yılında Arap isyanlarının başlamasıyla ciddi bir sınav vermiştir. Birliğin Tunus'ta başlayan isyana karşı bir araya gelerek ortak bir bildiri yayımlaması beş haftayı bulmuştur.

Arap isyanlarının en sancılı coğrafyası Suriye'de önce ateşkesin sağlanması gerektiğini vurgulayan Birlik, Suriye'de istikrarın tesis edilmesi için Cenevre ve Astana görüşmelerini desteklemiştir. Fakat Suriye'deki gelişmeler konusunda pasif kalan AB'nin bölgeye ilişkin politikaları siyasi söylemden öteye geçememiştir. Birliğin Arap isyanlarında etkin bir Suriye politikası yürütememesinin temel nedenleri, üye devletlerin Birlik dış politikasına olan yetersiz desteği ve Birliğin askerî kapasitesinin Suriye'de savaşı durduracak çok taraflı iş birliğini mümkün kılabilecek kabiliyete sahip olmamasıdır.

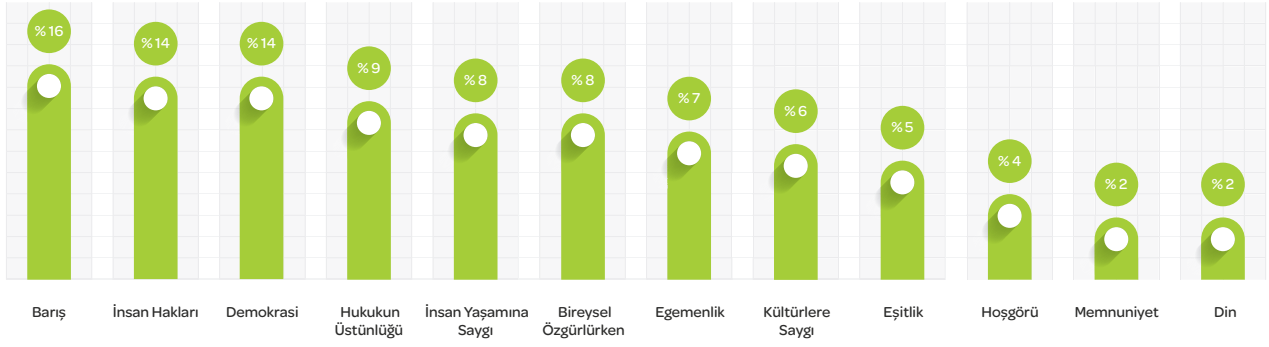
AB Arap coğrafyasında halk ayaklanmaları meydana gelirken "demokrasi adına meydanlara inen kitleleri desteklemek" ile "terörizmle mücadele, enerji güvenliği ve yasa dışı göç endişelerini bastırmak için otoriter rejimlerin

istikrarını savunmak" arasında ikilemde kalmıştır.¹⁷ Bu ikilemin en belirgin örneği AB'nin Mısır politikasında gözlemlenmiştir. AB Temmuz 2013'te meşru demokratik yöntemlerle iktidara gelen Muhammed Mursi iktidarına karşı Abdülfettah es-Sisi tarafından gerçekleştirilen müdahaleyi "darbe" olarak tanımlamaktan kaçınmış, resmî ziyaretlerle Sisi iktidarını otorite olarak kabul etmiştir. Birlik, bu tutumuyla bölgenin ekonomik istikrarını ve enerji güvenliğini demokratik prensiplerine öncelemiş, Oz Hassan'ın vurgusuyla Sisi darbesi "ABD ve AB'nin örtülü desteğiyle açık bir şekilde kurumsallaştırılmıştır."¹⁸

Küresel bir aktör olmayı hedefleyen AB'nin en etkin nüfuzu Birliğe aday ülkelerde hissedilmektedir. Birlik, aday ülkenin Birliğe uyumu için siyasi, ekonomik ve idari reformları şart koşmaktadır. Batı Balkanlar ve Türkiye'de Birlik normları, aday ülkeyi ataletinden kurtaran bir teşvik faktörü olarak katalizör görevi görmüştür. Bu bağlamda Batı Balkanlar'ın siyasi dönüşümünde aday ülkelere sunduğu üyelik perspektifi ile AB, bir istikrar faktörü olmuş, Hırvatistan'ın üyeliğe kabulü ile Birlik, bölgedeki inandırıcılığını pekiştirmiştir.

Bununla birlikte, AB nüfuzu Türkiye için benzer etkinliği gösterememiştir. 1999 yılında AB, Türkiye'ye adaylık statüsü tanımış ve Türkiye Birliğe üye olabilmek için AB meşruiyeti ile özellikle siyasi alanda önemli yasal reformlar kaydetmiştir. Türkiye, AB'ye uyum süreci çerçevesinde gerçekleştirdiği kapsamlı anayasa düzenlemeleri ile 1982 Anayasası'nın yaklaşık üçte birini değiştirerek demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi başlıklarında kayda değer bir mesafe kaydetmiştir. Fakat Türkiye'nin AB üyeliği motivasyonu katılım müzakerelerinin başladığı 2005 yılından sonra düşüşe geçmiş, ilişkilerde karşıt söylemler hâkim olmaya başlamış ve Birliğin Türkiye'deki etki gücü giderek azalmıştır. Birliğin en önemli aday ülkesi olan Türkiye, 2010'lu yıllarla birlikte siyasal reformlarını artık AB normları merkezli uyum sürecini dayanak göstererek değil, "kendine özgü" dinamiklerle gerçekleştirmeye çalışacaktır. Türkiye'nin üyelik motivasyonunu kıran en önemli unsur, normlarla

AB'yi Tanımlayan Üç Önemli Değer Nedir? Eurobarometer 87,3 (2017)

çevrili bir hukuk düzeni olduğunu ifade eden AB'nin katılım müzakerelerinin başlamasıyla Türkiye'nin üyelik sürecini sürekli olarak siyasi bir zemine çekmeye çalışması, Kıbrıs ve Ermeni meselelerini üyelik için ön şart olarak direktmesi olmuştur. Birlik, günümüzde norm nüfuzunu etkin bir şekilde yakın çevresinde bulunan Türkiye sınırına kadar sağlayabilmektedir.

Sonuç

AB'nin uluslararası sistemde iş birliği içinde hareket eden barış merkezli bir düzen arayışında olduğu açıktır. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü üzerine tesis edilmeye çalışan bu düzende Birlik, bu ölçeklerin referans noktası olmayı hedeflemektedir.

Avrupa bütünleşmesinin tüm boyutlarıyla henüz tamamlanamadığı, Birlik değerlerinin uluslararası sisteme ihracından ziyade kendi içinde bile yeterince özümsemediği gözlemlenmektedir. Ne var ki Avrupa Komşuluk Politikası ile “demokrasi ihracı” arzusuyla yola çıkan Birlik, Arap isyanlarında, Ukrayna'daki halk ayaklanmalarında, 2.000 Filistinlinin hayatını kaybettiği İsrail'in 2014 Gazze saldırısında, Türkiye'de 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminde etkin bir tutum ortaya koyamamıştır. Lizbon Antlaşması ile çeşitli düzenlemeler getirilse de Birlik içinde “demokrasi açığı” devam etmektedir. Birlik sınırlarının ötesinde yaşanan gelişmelerde Birlik reflekslerinin son derece ağır kaldığı görülmektedir. Bu gelişmeler Birliğin “değer ihracı” idealinin güçlü bir zemine sahip olmadığını göstermektedir.

Fakat yine de burada dile getirilen tüm eleştirilere rağmen AB'nin iki genel savaşın getirdiği yıkımın ardından aşamalı olarak iktisadi, askerî, siyasi ve kültürel bütünleşmeyi, sürdürülebilir barışın tesisi ve toplumun refahı için hedefleyen uluslararası sistem içinde kayda değer bir aktör olduğu açıktır.

Nitekim Birlik halklarının da Birliğin tüm çatlaklarına rağmen AB'yi, Birlik normları ekseninde tahayyül ettiği görülmektedir. Eurobarometer araştırmasında “Sizce AB'yi tanımlayan üç önemli değer nedir?” sorusunu cevaplayan katılımcıların büyük çoğunluğunun AB'yi tanımlayan değerlerin; AB normlarının temellerini oluşturan barış, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü olduğunu vurguladığı gözlemlenmiştir. Aynı araştırmada “AB üyeleri, AB değerlerinde birbirlerine ne kadar yakın?” sorusu da %55 oranda “birbirine yakın” şeklinde cevaplanmıştır.¹⁹ Bu veriler Avrupa bütünleşmesinin pozitif sonuçlar doğurduğunu, Avrupa halkları arasında entegrasyonunun derinleşmesine ve genişlemesine şüphe ile bakılsa da Birliğin Avrupa içinde barış ve refah getirdiği kanaatinin hâkim olduğunu göstermektedir. Bu noktada AB değerlerinin Birlik halkları nezdinde Birlik imajına ilişkin algıları şekillendirebildiği görülmektedir.

Bu bağlamda bu coğrafyanın da AB bütünleşmesinden çıkaracağı dersler bulunmaktadır. Uluslararası sistemin küreselleşmeden ziyade bölgeselleşme eğiliminde olduğu, birçok ülkenin başta ekonomi temelli olmak üzere çeşitli alanlarda bölgesel

iş birliğine gittiği gözlemlenmektedir. Hasılı birbiriyle ortak noktalarda buluşabilen aktörler iş birliğine giderek kendi normlarını, kendi düzenlerini tesis etmeye çalışmaktadır. Zira 21. yüzyılın güç dengesinde bölgesel ittifakların belirleyici olacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla ortak kadim bir hafızaya sahip Anadolu, Mezopotamya ve Hicaz coğrafyasının da ortak noktalarda kavuşarak belirli alanlarda bütünleşme yoluna gitmesi zaruridir. Unutulmamalıdır ki 2. Dünya Savaşı'ndan bakıldığında, yıllar sonrasında Avrupa'nın da çatışmadan iş birliğine gideceği tahmin edilememekteydi.

Bu noktada Zeliha Eliaçık'ın dile getirdiği üzere, Batı deneyimlerine “Kahrolsun Batı” ya da “Yaşasın Batı” sloganlarıyla uçlardan okuyan bir yaklaşım sergilemek doğru değildir. Eliaçık'a göre Batı deneyimlerini anlamak için -tanıyarak, düşünerek ama ötesinde gerçeğe tahammülü öğrenerek- üçüncü bir seçeneğin varlığına imkân sağlayabilecek bir yaklaşımı mümkün kılmak esastır.²⁰ Bu noktada küresel sistemin aktörleri; sistemin akışını anlamak ve ona yön verebilmek için meseleleri sakın bir akıl ile değerlendirebilecek, kendisi ile açıkça yüzleşebilen, barış ve huzur merkezli vakur bir iradeyi hâkim kılmak zorundadır.

Sonnotlar

- ¹ Bu ülkeler Azerbaycan, Beyaz Rusya, Cezayir, Ermenistan, Filistin, Gürcistan, Fas, İsrail, Libya, Lübnan, Mısır, Moldova, Suriye, Tunus, Ukrayna ve Ürdün'dür.
- ² European Union External Action, "European Neighbourhood Policy (ENP)", 21.12.2016, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (3 Ağustos 2018).
- ³ Council of the European Union, "European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World," 2003, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/language-en>
- ⁴ AB Antlaşması'nda Birliğin değer temelli işleyişi şu şekilde ifade edilmektedir: "Birliğin uluslararası alandaki eylemi; kurulmasına, gelişmesine ve genişlemesine ilham kaynağı olan ve dış dünyada desteklemeyi hedeflediği demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri ile Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere ve uluslararası hukukun ilkelerine saygıya dayanır."; Lizbon Antlaşması, Madde 10 A.
- ⁵ Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?," *Journal of Common Market Studies*, Vol. 40, No. 2 (2002): 238; Avrupa Normatif Gücü yaklaşımının literatürü ile ilgili bütüncü bir çalışma için bk. Ian Manners, "Sociology of Knowledge and Production of Normative Power in the European Union's External Actions," *Journal of European Integration*, Vol. 37, No. 2 (2015): 299-318.
- ⁶ Davranışın kalıplarını, standartlarını ve tanımlı yapan, olması gerekeni ortaya koyan.
- ⁷ Emredici kuralları belirleyen.
- ⁸ John McCormick, *Understanding the European Union: A Concise Introduction* (New York: Macmillan Press, 1999): 151-52.
- ⁹ Wouter European Parliament, "Equality and Fight Against Racism and Xenophobia," *European Parliamentary Research Service*, (2018): s. 6.
- ¹⁰ *BBC News*, "German Hate Crime: Nearly 10 Attacks a Day on Migrants in 2016," 26.02.2017, <https://www.bbc.com/news/world-europe-39096833> (30 Temmuz 2018)
- ¹¹ European Commission, "Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015" (Brussels, 2015), <https://doi.org/10.2838/499763>
- ¹² Deniz Ülke Arıboğan, *Duvar: Tarih Geri Dönüyor*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2017): 71.
- ¹³ Selim Vatandaş, "Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları", *İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Bilgi-Analiz*, Sayı: 3 (2016): 6.
- ¹⁴ Missing Migrants, "Total of Deaths Recorded in Mediterranean from 2014 to 2018", <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean> (31 Temmuz 2018).
- ¹⁵ Robert Kagan, "Power and Weakness", *Policy Review*, June & July (2002): 3-4.
- ¹⁶ SIPRI, "Trends in World Military Expenditure 2017", *SIPRI Fact Sheet* (2018): 2.
- ¹⁷ Antonie Marie, "Democracy Promotion and Stability in Egypt and Tunisia: Discursive Configurations of the European Neighbourhood Policy after the Arab Uprisings" (Leiden University, 2017): 7, <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/49716>
- ¹⁸ Oz Hassan, "Undermining the Transatlantic Democracy Agenda?: The Arab Spring and Saudi Arabia's counteracting Democracy Strategy," *Democratization*, Vol. 22, No. 3 (April 16, 2015): 491, <https://doi.org/10.1080/13510347.2014.981161>.
- ¹⁹ European Commission, "EB-Standard and Special Eurobarometer 87,3" (Brussels: Eurobarometer, 2017), <https://dbk.gesis.org/dbksearch/SDesc2.asp?ll=10¬abs=&af=&nf=&search=&search2=&db=E&no=6595>.
- ²⁰ Zeliha Eliaçık, Twitter Post, 29 Temmuz 2018, 07:12 a.m., <https://twitter.com/zelihaeliacik/status/1023572059551617025>

